

מטעמי תורת זילים

פרשת פקודי – השראת השכינה על הארץ

התורה מתארת את השלמת מעשה בניית המשכן אשר התחיל על פי ציווי ה' בפרשת תרומה כפי שנאמר "ויעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: כלל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו" (שמות כה, ח - ט). וכן נאמר בתחילת פרשת פקודי "אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן" (שמות לח, כא), "המשכן משכן" – אחד כנגד המשכן שבשמים למעלה והשני כנגד המשכן שבארץ למטה (מאירת עיניים לר' יצחק דמן עכו תלמיד הרמב"ן פרשת זאת הברכה ד"ה ועד"ה ידי ה', 'צורר המור' פרשת פקודי ד"ה 'ואמר אלה פקודי המשכן').

יש להתבונן, מדוע עם ישראל הצטוו לעשות משכן גשמי לה' על הארץ? ומדוע היה כנגדו משכן רוחני אחר הנמצא בשמי מרומים?

השכינה שהסתלקה בתחילת הבריאה חזרה וירדה על ידי צדיקי הדורות

בתחילת הבריאה עיקר השכינה היתה שרויה בין התחתונים (בראשית רבה יט, ז, 'שערי אורה' השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת) **בדרך קבע** (שערי אורה' השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת) **כפי שנאמר אצל אדם וחווה "וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן לרוח היום"** (בראשית ג, ח) (זרע שמשון) לר' שמשון נחמני פרשת תרומה דף פד ע"א טור א ד"ה פסוק והברח התיכון. ראה 'בראשית רבה' יט, ז, וביהגות הרד"י (שם). **אך בעקבות חטא אדם הראשון עלתה לה השכינה** (בראשית רבה' יט, ז, 'שיר השירים רבה' ה, א, 'במדבר רבה' יג, ב, 'שערי אורה' השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת) **רקיע אחד אל הרקיע הראשון**. וכאשר חטא קין היא עלתה לרקיע השני. כשחטאו אנשי דור אנוש היא עלתה לרקיע השלישי. ובחטאם של דור המבול היא עלתה לרקיע הרביעי. ובחטאי דור המגדל שהם דור הפלגה היא עלתה לרקיע החמישי. וכשחטאו אנשי סדום היא עלתה לרקיע השישי. ובעקבות חטאי המצריים בימי אברהם היא הסתלקה ועלתה לרקיע השביעי (שיר השירים רבה' ה, א, 'במדבר רבה' יג, ב, 'בראשית רבה' יט, ז). מטעם זה הקב"ה היה נקרא "אל עליון" בזמן אברהם אבינו שנאמר "ומלכי צדק מלך שלם הוציא להם ויין והוא כהן לאל עליון: ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ: וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל" (בראשית יד, יח - ט) (זרע שמשון) פרשת לך לך דף יב ע"א טור ב ד"ה פ"ק דע"ז).

אחר כך באו במשך הדורות כמה צדיקים והחזירו את השכינה למטה. בתחילה אברהם הורידה חזרה מהרקיע השביעי לשישי (בראשית רבה' יט, ז, 'שיר השירים רבה' ה, א, 'במדבר רבה' יג, ב) לאחר שהוא נימול ונעשה צדיק תמים וגם עמד בעשרה נסיונות (זרע שמשון) פרשת לך לך דף יב ע"א טור ב ד"ה פ"ק דע"ז). **אחר כך בא יצחק והורידה לרקיע החמישי**. ואז יעקב הורידה משם לרקיע הרביעי (בראשית רבה' יט, ז, 'שיר השירים רבה' ה, א, 'במדבר רבה' יג, ב). **ובזה התחזקו יסודות העולם היות שהרקיע הרביעי הנקרא 'בבול' הוא מקום 'ירושלים' והמקדש' של מעלה וכניסת השכינה לשם מעידה על השראת השכינה גם בארץ. ומשום שאברהם יצחק ויעקב היו הראשונים שהורידו את השכינה מרקיע לרקיע הם נקראו בשם 'אבות'. וכן זה הסיבה שדווקא עליהם נאמר "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב" (מתוך הברכה הראשונה בתפילת שמונה עשרה) **כי אף שהם היו יחידים בדורם באמונתם ירדה בעבורם השכינה כמה רקיעים** (זרע שמשון) פרשת לך לך דף יב ע"א טור ב ד"ה פ"ק דע"ז ועיי"ש). **אחר כך בא לוי והוריד את השכינה מהרקיע הרביעי לרקיע השלישי**. ואז קחת הורידה לרקיע השני, ועמרו הורידה לרקיע הראשון אך עדיין לא לארץ (בראשית רבה' יט, ז, 'שיר השירים רבה' ה, א, 'במדבר רבה' יג, ב).**

המשכן שבנה משה רבינו למטה היה מכוון כנגד המשכן הרוחני למעלה

ה' ציוה לקחת חומרים לבניית המשכן שנאמר "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארנמן ותולעת שני ושש ועזים: וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: שמן למנאר בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים: אבני שיהם ואבני מלאים לאפד ולחשן" (שמות כה, ב - ז). **ואחרי שלקחו ישראל את הכסף והזהב למשכן נאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"** (שמות כה, ח), **כשהכוונה שהקב"ה צירף מחשבה טובה למעשה, וכבר נעשה בעליונים משכן כדוגמת מה שעתיד להיות למטה** (שמן הטוב וזקן אהרן' על התורה בחלק יקו אהרן' פרשת תרומה דף מא ע"א על הפסוק ויעשו לי מקדש) **רק שלא היה מסודר כל כך במקומו עד אחרי שנבנה המשכן הגשמי למטה** (נפ"י זוהר פרשת תרומה דף קנט ע"א ד"ה אלא ודאי הכי). **לכן נאמר בפסוק "מקדש" ולא 'משכן', כי הוא מדבר על המשכן למעלה ורומז על היותו רוחני וקדוש לאלקים** (שמן הטוב וזקן אהרן' על התורה בחלק יקו אהרן' פרשת תרומה דף מא ע"א על הפסוק ויעשו לי מקדש). **וזה גם הטעם שנאמר בפסוק "ועשו" בלשון נסתר ולא לשון ציווי 'תעשו' – כי מדבר על המשכן בעליונים שנעשה מיד לפני ה' יתברך** (שמן הטוב וזקן אהרן' על התורה בחלק יקו אהרן' פרשת תרומה דף מא ע"א על הפסוק ויעשו לי מקדש' מהמגיה).

כאשר משה רבינו רצה לבנות את המשכן, **הקב"ה הראה לו את מראה המשכן הרוחני למעלה** (ניחל קדומים' להחיד"א פרשת תרומה אות יא, 'צמח דוד' למחבר שו"ת בית דוד חלק א פרשת משפטים ד"ה עי"ל במ"ש בפ"ק דתענית) **על ידי גבריאל המלאך** (ברכת שמואל לאביו של מחבר ספר 'קב הישר' תחילת פרשת פקודי דף מח ע"א טור ב) **ולפי זה משה בנה את המשכן למטה**. וזה מה שנאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: כלל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו" (שמות כה, ח - ט) **"אשר אני מראה אותך" – שהראה לו מראה עליון ולפי זה בנה את התחתון** (ניחל קדומים' להחיד"א פרשת תרומה אות יא, 'צמח דוד' על התורה למחבר שו"ת בית דוד חלק א פרשת משפטים ד"ה עי"ל במ"ש בפ"ק דתענית). **וציוה אותו לעשות למטה בגשמיית כפי שראה בתבנית המשכן למעלה שנאמר "וכן תעשו". ולכן אמר ה' "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" ולא 'ושכנתי בתוכו', כי אין כוונתו שהוא יתברך ישכון בתוך המשכן הרוחני למעלה בין העליונים הנקרא "מקדש" שהרי בזה אין יתרון לישראל, אלא שעל ידי המשכן העליון ה' ישרה את שכינתו בתוך ישראל במשכן הגשמי למטה** (זקן אהרן' על התורה פרשת תרומה דף מא ע"א על הפסוק ויעשו לי מקדש').

ומיד לאחר שמשה רבינו הקים את המשכן התחתון הוקם גם המשכן העליון ממש (זוהר פרשת תרומה דף קנט ע"א ד"ה ואי תימא והא, 'שושן סודות' אות תקיד, 'שפתי כהן על התורה' פרשת תרומה ד"ה עוד אמרו ועשית את השלחן), **כאשר הקמת המשכן למעלה היתה על ידי רמיזת ה' למלאכי השרת** (במדבר רבה' יב אות יב, 'מדרש תנחומא' פרשת נשא אות יח) **ואז ה' יחד עם צבאו בעליונים חנכו אותו** (הקדמה לספר 'סימכת חכמים' דף עו ע"א ד"ה ועוד במאי קא מיפלגי). **לכן נאמר בתורה "ויקם משה את המשכן" (שמות מ, יח) ולא נאמר רק "משכן", וזה בכדי לרבות "המשכן" של מעלה ביחד עם המשכן של מטה (בעל הטורים' שמות מ, יח). וכן נאמר "ויקם משה את המשכן" (שמות מ, יח) ולא נאמר רק "משכן", וזה בכדי לרבות "המשכן" של מעלה ביחד עם המשכן של מטה (מדרש תנחומא' פרשת נשא יח). וזה גם מה שאמר**

ה' יתברך וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם" (שמות כה, ח), "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם" – בלשון רבים, כי אני שוכן בתוך המשכן של מטה וגם בתוך המשכן של מעלה (יצמח דוד' חלק א פרשת משפטים ד"ה עי"ל במ"ש בפ"ק דתענית). ועל זה נאמר "מה יְדִידוֹת מִשְׁכְּנֹתַי ה' צְבָאוֹת" (תהלים פד, ב), "מִשְׁכְּנֹתַיִךְ" – לשון רבים, כנגד המשכן של מעלה וכנגד המשכן של מטה (ימאירת עיניים' לר' יצחק דמן עכו פרשת זאת הברכה ד"ה ועד"ה ידיד ה').

כל מעשה המשכן בארץ הוא כעין מה שלמעלה, וזה סוד כל מעשי המשכן (זוהר פרשת פקודי דף רלא ע"ב ד"ה כתיב בראשית). לכן כמו שהלויים היו חונים סביב משכן העדות כנגד כוחות הטומאה שסביבותיה שנאמר "וְהָלוֹיִם יִחַנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר א, ט), כך גם סביב המשכן של מעלה יש מלאכי שרת הסובבים אותו לשומרו תמיד לבל יכנסו שם כוחות הטומאה ו'החיצוניים' (ישע' החיים' לר' יהודה בן חנין על טעמי המצוות מצוה כב ד"ה שצונו לשמור, 'זכר דוד' דוד זכות ממודינא מאמר א פרק ט"ל ד"ה ברם לעד"ן שמשמרתם היתה נגד המקטרגים) לכן גם נאמר לשון כפולה בשמירת המשכן "וְיִשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶת וְיִשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֱהָל" (במדבר יח, א) וגם בפסוק "וְיִשְׁמְרֶתְם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ" (במדבר יח, ה) – אחד כנגד משכן של מעלה ואחד כנגד משכן של מטה (ישע' החיים' על טעמי המצוות מצוה כב ד"ה שצונו לשמור). וכן דווקא בצלאל שהיה נער בן שמונה שנים עשה את המשכן, כיוון שגם המשכן העליון נקרא על שמו של מלאך מטטרו"ן המכונה בשם 'נער' (יילקוט דוד' פרשת תצוה ד"ה יקשה איד' בשם האלשיך הקדוש) אשר משמש שם בעצמו ככהן גדול (האלשיך הקדוש' פרשת תרומה פרק כה, ח-ט). ורק אחרי שנבנה המשכן בארץ ונכנס הכהן הגדול למטה במשכן, נכנס גם 'הכהן הגדול' שהוא מלאך מטטרו"ן לשמש למעלה במשכן (זוהר פרשת תרומה דף קנט ע"א ד"ה ואי יתימא הא) (להרחבה על מלאך מטטרו"ן ראה מאמרנו לפרשת בראשית – ייתהלך חנוך את האלקים!).

משה רבינו הוריד עוד את השכינה כך שתשרה בתוך המשכן של מטה

ה' יתברך ציוה את ישראל וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם" (שמות כה, ח) בכדי שיעשו מקום לשכינה שתשרה (זוהר פרשת תרומה דף קמו ע"א סתרי תורה ד"ה עד דנפק) בין בני האדם כמו שהיא נמצאת בדיוורים העליונים (עפ"י זוהר פרשת פקודי דף רלא ע"ב ד"ה כתיב בראשית). ואכן כאשר משה רבינו וכל ישראל עשו משכן וכלים, חזרה השכינה לשכון בתחתונים בדומה לראשית הבריאה (ישע' אורח' השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת) בזכות כוחו של משה רבינו (זרע שמשון' פרשת תרומה דף פד ע"א טור א ד"ה פסוק והבית התיכון) אשר הוריד אותה מהרקיע הראשון אל התחתונים פה בארץ (יבראשית רבה' ז, ט, 'שיר השירים רבה' ה, א, 'במדבר רבה' יג, ב) והשרה את השכינה בין יריעות קרסים וקרשים ופרוכת (ישתי ידות' על התורה לר' אברהם חזקוני תחילת פרשת פקודי ד"ה ואלה פקודי המשכן). ואז מחמת השראת השכינה שהיתה במשכן הוא נקרא 'משכן העדות', כי קיומו היה עדות ששורה שכינה בישראל (מדרש תנחומא' פרשת פקודי אות ב), רק שאז השכינה היתה נמצאת בתחתונים בדירת ארעי (ישתי ידות' לר' אברהם חזקוני תחילת פרשת פקודי ד"ה ואלה פקודי המשכן) בתוך אהל, ולא בקביעות בקרקע כמו בתחילת הבריאה (ישע' אורח' השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת).

בשעה שה' ציוה את עם ישראל לעשות לו מקום להשראת שכינתו למטה, טענו כל מלאכי השרת לקב"ה "מה לך לדור במקום טומאה בין בני אדם, עדיף לך לדור בינינו לפי שאנו טהורים ובמקום טהרה אנו עומדים, תשכון בינינו ואל תשכון ביניהם!" (ספר ירואל המלאך' שקיבל אדם הראשון דף יב ע"ב טור א). והיו מקטרגים אלף וחמש מאות ריבוא מלאכים שלא תרד השכינה. וכן כל מלאכי עליון באו לפני הקב"ה ואמרו "רבונו העולם, הלא כל הָזֵיו וכל האור שלנו הוא בשכינת כבודך, ועתה תרד לשכון למטה?!" ובאותה שעה התחזקה השכינה ושברה את החושך והאפילה כמי ששוברת קרח גדול שקפא על פני הארץ. כיון שראו כך כל המלאכים מיד פתחו ואמרו "ה' אֲדֹנָינוּ מֶה אֲדִיר שְׁמֶךָ כָּל הָאָרֶץ" (תהלים ח, ב) על ששבר את המים הקפואים בעליונים ושלט בכולם. ולכן נאמר בכלות המשכן "וַיְהִי בַיּוֹם כְּלוּת מִשְׁכַּן הַלְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן" (במדבר ז, א) כאשר "וַיְהִי" הוא לשון צער כנגד הצער שהיה למלאכים ביום שכילה משה את המשכן והשכינה ירדה לארץ (זוהר פרשת תרומה דף קמ ע"ב ד"ה ותניין אלף וחמש מאה וד"ה בההיא שעתא. וראה טעם נוסף על צערם ביאור החמה' על זוהר פרשת תרומה דף קמ ע"ב ד"ה ויאי יתימא ממהרח"ן).

משה רבינו בירך את בני ישראל ביום כלות בניית המשכן ואמר "וַיְהִי נֶעֱמַד אֲדָבָר-אֶלְקִינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה דְיָנוּ פִּנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה דְיָנוּ פִּנְנָהוּ" (תהלים צ, יז) (רש"י שמות לט, מג) כלומר שהמשכן עתה עושה כוננות לשכינה ולנו להושיבנו יחד במדור אחד, כי הוא מקום דירה לעליונים ולתחתונים כאחד (יכלי יקר' שמות לט, מג) והשכינה מצאה בו דירה כפי דירתה בעולם העליון (יאר החמה' על זוהר פרשת תרומה דף קמ ע"ב ד"ה יוכמה דאנן מהרמ"ק) שזה היה תכלית בניית המשכן (יצרור המור' פרשת נשא ז, פח – פט ד"ה וחזר לומר זאת חכמת המזבח). וכל מקום שהיה המשכן של מטה מתקדם במדבר, היה המשכן של מעלה מתקדם כנגדו (יברכת טוב' לר' משה נאל הכהן דף ע"ב טור א). וכיוון שהמשכן נבנה על ידי משה רבינו בקדושה ובכוונה נשגבה כנגד המשכן שלמעלה ושרתה בו השכינה, לכן לא יכלו לשלוט עליו אומות העולם, והמשכן על כל חלקיו נגזז לאחר בניית בית המקדש הראשון, במחילות סודיות תחת ההיכל של המקדש בירושלים (ראה גמי סוטה דף ט ע"א), כולל עצי השיטים שהרכיבו את משכן העדות (גמי סוכה דף מה ע"ב ורש"י שם).

בית המקדש שנבנה על ידי שלמה המלך היה מקום קבוע להשראת השכינה

הצדיקים אמנם הורידו במשך הדורות את השכינה לארץ, אך היא היתה דרה 'דירת ארעי ולא 'דירת קבע'. והשכינה היתה אז פורחת באויר ולא מוצאת מנוח לכף רגלה בארץ כמו בתחילת הבריאה. מטעם זה נאמר "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם" (שמות כה, ח) ולא נאמר "ושכנת לי למטה", כי השכינה היתה אז כמו אכסנאי, שכל מקום שהולכים ישראל היה ה' הולך עמם ושוכן בתוכם, אבל לא במקום קבוע (ישע' אורח' השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת). לכן דוד המלך ביקש לעשות מקום קבוע לשכינה בארץ על ידי שהוא יבנה את בית המקדש וכפי שנאמר על ידו "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְהִי יָדָר לְאֲבִיר יַעֲקֹב : אִם אָבֹא בְּאֱהָל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יַעֲקֹב : אִם אֶתֶּן שָׁנַת לְעֵינַי לְעַפְעִפֵי תַנְנוּמָה : עַד אֲמַצָּא מְקוֹם לְהִי מִשְׁכְּנוֹת לְאֲבִיר יַעֲקֹב" (תהלים קלב, ב-ה) (ישע' אורח' השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת, 'שליה הקדוש' תורה שבכתב פרשת תרומה ד"ה יעל דרך זה' בשם ישע' אורח').

נתן הנביא אמר לדוד המלך כי יפה הוא ביקש, וזה מה שאמר ה' "כִּי לֹא יִשְׁבְּתִי בְּבָיִת לְמִיּוֹם הָעֲלֹתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֲהִיָּה מִתְהַלֵּךְ בְּאֱהָל וּבְמִשְׁכָּן" (שמואל ב' ז, ו). אך נגזר על דוד המלך שהוא לא יבנה את בית ה', לכן הוא רק הכין את הכסף והזהב והברזל והעצים ואבני השוהם ואבני המילואים וכל אבני המקדש, וכן כל תכנון מבנה הבית כיצד יהיה חדריו ועליותיו והעזרות והאולם וההיכלות, וכמה משקל וגודל כל כלי וצורה במקדש. והכל קיבל ברוח הקודש כפי המבנה שלמעלה, וכפי שנצרך להשראת השכינה למטה (ראה דברי הימים א' כח, יא ט) - (ישע' אורח' לר' יוסף גיקטיליא השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת, 'שליה הקדוש' תורה שבכתב פרשת תרומה ד"ה יעל דרך זה' בשם ישע' אורח').

דוד המלך מסר את נפשו על מנת לבנות את בית המקדש של מטה ושעל ידו יבנה גם המקדש של מעלה שהוא 'שער השמים' כי עניין אחד להם, ואז על ידי כן ירד השפע מלמעלה למטה. וכיון שמסר את נפשו על שני בתי המקדש העליון והתחתון, לכן חינוך המקדש נקרא על שמו

של דוד המלך שנאמר "מִזְמֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד" (תהלים ל, א) ויש שתי לשונות שירה בפסוק, לשון אחת כנגד בית המקדש של מעלה והשניה כנגד בית המקדש של מטה, כי מסר נפשו על שניהם. וכן הוא מה שנאמר "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר ה' לְדָוִד אֵת כָּל עֲוֹתָיו: אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לֵה' נָדָר לְאַבְיֵיר יַעֲקֹב: אִם אָבֵא אֶבְיָה לְבֵיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יְצוּעִי: אִם אֶתֶן שְׁנַת לְעֵינַי לְעַפְצֵי תַנְנוּמָה: עַד אֶמְצֵא מְקוֹם לֵה' מִשְׁכָּנֹת לְאַבְיֵיר יַעֲקֹב" (תהלים קלב, א-ה) "זְכוֹר ה' לְדָוִד אֵת כָּל עֲוֹתָיו" – הוא מה שנתן דוד את נפשו על המקדש, "עַד אֶמְצֵא מְקוֹם לֵה'" – הוא בית המקדש של מעלה, "מִשְׁכָּנֹת לְאַבְיֵיר יַעֲקֹב" – הוא בית המקדש של מטה (הקדמה לספר 'סימכת חכמים' של ר' נפתלי כץ דף ע"א טור ב ד"ה וכן אמרינו).

אחרי ששלמה המלך בנה את בית המקדש הראשון וסידר את כל צורתו ומבנהו כפי מה שציוה אותו דוד אביו, אז שרתה השכינה למטה בבית המקדש שהוא בית העולמים בדרך קבע, כשם שהיתה בתחילת הבריאה. וזה מה שנאמר "וּכְכֹלֹת שְׁלֹמֹה לְהַתְּפַלֵּל וְהָאֵשׁ יָרְדָה מִהַשְּׁמַיִם וְתֹאכַל הַעֹלָה וְהַזִּבְחִים וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַבַּיִת: וְלֹא יָכֹלוּ הַכֹּהֲנִים לְבֹא אֶל בַּיִת ה' כִּי מְלֵא כְבוֹד ה' אֶת בַּיִת ה'" (דברי הימים ב' א, א-ג). באותה העת חזר להיות מושפע כל השפע לעם ישראל ולכל שבטים אומות העולם (ישעיה אורח' השער הראשון הספירה העשירית ד"ה ולפעמים נקראת, 'השלי' הקדוש' תורה שבכתב פרשת תרומה ד"ה מתחילה אקדים), וכמו שיהיה לעתיד לבוא כאשר השכינה תחזור לשרות בקביעות מקום בין התחתונים. לכן הנחמה לעם ישראל שיצאו לגלות היא "וּבְיָרוּשָׁלַם תִּנְחַמְנוּ" (ישעיה סו, ג) כי נחמתם תלויה בחזרת השכינה לירושלים והתגלותה בעולם, שאז גם תהיה מושפעת ירושלים של מטה מירושלים של מעלה (בית מועד' לר' מנחם רבא דרוש ארבעים לנחמה דף קפב ע"ב ד"ה ולמה שישוד בנין).

בית המקדש של מטה היה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה

בית המקדש הראשון שנבנה בידי שלמה המלך היה כולל את כל הכוחות העליונים וכל המבנה והצורה של בית המקדש העליון (נפש החיים) לר' חיים מוולוז'ין שער א, ד, 'עבודת הקודש' לר' מאיר בן גבאי חלק ד פרק כד). ושלמה דייק בבנייה, לפי שהראה לו הקב"ה את 'בית המקדש של מעלה', ועל ידי כך עשה את תבנית המקדש בארץ כמותו (מאמר חיקור דין' להרמ"ע מפאנו חלק א בסוף פרק כו). וכך נמצא ש'בית המקדש של מעלה' ו'בית המקדש של מטה' היו מכוונים אחד כנגד השני (מדרש תנחומא' פרשת ויקהל אות ז) זה מקביל לזה (נחלת בנימין' מצוה צו ד"ה ואף דוד מפרש הא) וכאילו נבנו שניהם כאחד. וזה מה שנאמר על בניית המקדש בזמן שלמה המלך "וַהֲבִית בְּהַבְּתוֹ אֶבֶן שְׁלֹמֹה מִשֶּׁע נִבְנָה וּמִקְבֹּת וְהַחֲזִין כָּל פְּלִי בְּרָזָל לֹא נִשְׁמַע בְּבֵית בְּהַבְּתוֹ" (מלכים א' ו, ז), פתח וסיים את הפסוק בתיבות "בֵּית בְּהַבְּתוֹ" – אחד כנגד בית המקדש של מטה והשני כנגד בית המקדש של מעלה (פירושי ר' אליעזר מגרמייזא על התורה' פרשת מצורע ד"ה בקירות הבית והבית בהבנתו) הנמצא במקום קבוע ונאמן (ברכת טוב' לר' משה נראל הכהן דף נט ע"ב טור א).

ובעת שבנו את בית המקדש למטה לא השתמשו בכלי ברזל שנאמר "כָּל פְּלִי בְּרָזָל לֹא נִשְׁמַע בְּבֵית בְּהַבְּתוֹ" (מלכים א' ו, ז) ללמד שלא היה אחיזה ל'טומאה' ולקליפות' בתוך בית המקדש של מטה (מגלה עמוקות - רנב אופנים' אופן פ) ועל כן אין להם גם אחיזה בבית המקדש של מעלה. וזאת הסיבה שהיה אסור לכל הזבים, המצורעים וטמאי מתיים להיכנס לבית המקדש של מטה, משום שטומאתם שקולה לכוחות הטומאה הרוחניים וכשאין להם אחיזה בבית המקדש של מטה, ממילא אין להם אחיזה גם בבית המקדש של מעלה (טעמי המצוות' לרבינו מנחם הבבלי מצוות עשה מצווה קמא). ומשום כך היה גם מצוה להביא לבית המקדש נדרים ונדבות בשלשת הרגלים, שהיות ובית המקדש של מעלה ושל מטה מכוונים אחד כנגד השני אז כשהכהן מקריב למטה, מעלה עליו ה' כאילו הקריב למעלה ושימש לפניו. וכן כל אדם שנכנס למקדש של מטה היה נחשב כאילו נכנס לבית המקדש של מעלה. וכשמביא בידו עולה או מנחה, הרי הוא כאילו הביא למעלה. וכשאוכל מהקרבתו למטה נחשב כאילו אוכל משולחנו של ה' למעלה ועל ידי כך שורה על האדם קדושה יתירה (יאשל אברהם' לר' אברהם טוביאנה על טעמי המצוות מצוה פג ד"ה טעם המצוה הזאת).

בית המקדש של מעלה ובית המקדש של מטה היו מכוונים אחד כנגד השני (ירזיאל המלאך' דף כג ע"ב טור א, ש'שלי' הקדוש' שער האותיות אות ק ד"ה הנה האדם התחתון, יזרע שמשון' פרשת תרומה דף פג ע"ב ד"ה מדרש רבה, 'חזוה דוד' על התהלים מזמור מח על הפסוק 'גדול ה' ומהולל מאד') ונחשבו כאילו הם משולבים כאחד ממש. וזה מה שאמר שלמה המלך "בְּנָה בְּנִיתִי בַּיִת יָבֵל לָךְ כִּמְכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ עוֹלָמִים" (מלכים א' ח, ג) "בְּנָה בְּנִיתִי" – כלומר שניים בניתי, בית המקדש של מטה בירושלים וכנגדו בית המקדש של מעלה (ראה 'עץ הדעת טוב' על התורה לר' חיים ויטאל פרשת פקודי ד"ה או ירמוז), ששניהם בפעם אחת הוקמו. כי לא היו יכולים להקים את המקדש של מעלה עד שהוקם של מטה, וזוה היה נחשב לשלמה כאילו הוא בנה גם את המקדש למטה וגם את המקדש למעלה (הקדמה לספר 'סימכת חכמים' דף ע"א טור א-ב ד"ה וכן אמרינו). ועל היותם מכוונים אחד כנגד השני רומז הפסוק "גְדוֹל ה' וּמִהֲקֵל מְאֹד בְּעֵיר אֶלְקִינוּ הַר קְדְשׁוֹ" (תהלים מח, א) שהתיבות "גְדוֹל ה'" וכן התיבות "בְּעֵיר אֶלְקִינוּ" – זה על ירושלים של מעלה, והתיבות "וּמִהֲקֵל מְאֹד" ו"הַר קְדְשׁוֹ" – זה על ירושלים של מטה ששם הוא מקום ההילול וההודאה ('חזוה דוד' על התהלים מזמור מח על הפסוק 'גדול ה' ומהולל מאד').

ובזה טעו ישראל קודם חורבן בית המקדש, כי הם חשבו שכיון שבית המקדש של מטה מכוון כנגד בית מקדש של מעלה, אז כשם שאי אפשר להחריב את המקדש של מעלה (יצרור המור' פרשת נח ד"ה ובכפרת העונות) שהוא קיים לעולם (בבבדי אהרן' על התורה בראשית דף ו ע"א ד"ה כולה עובדא) כך אי אפשר יהיה להחריב את המקדש של מטה. ועל כך אמר להם הנביא "אַל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל דְּבָרֵי הַשִּׁקָּר לֵאמֹר הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הִנֵּה ה' הִנֵּה" (ירמיה ז, ד), כלומר אל תבטחו לבכם על דברי שקר ש'היכל ה'' של מטה ו'היכל ה'' של מעלה הכל דבר אחד ולכן לא יחרב של מטה (יצרור המור' פרשת נח ד"ה ובכפרת העונות), כי רק בית המקדש שיבנה לעתיד לבוא על ידי ה' יהיה בו קיום בארץ, אך שני בתי המקדש שנבנו על ידי בני אדם אצל שלמה המלך ובימי של עזרא הסופר, אין בכוחם להתקיים. ועל כך נאמר "אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַּיִת שְׁוֹא עֲמָלוֹ בּוֹנֵיו בּוֹ" (תהלים קכו, א) (וזה פרשת פנחס דף רכא ע"א ד"ה ומדארגיו קמיה ר"ה ביומוי דעזרא).

על ירושלים היה מושפע שפע מלמעלה (יאשכול הכופר' על מגילת אסתר למחבר 'יצרור המור' דף לח ד"ה ונוכל להתיר הספקות) בכוח ההתעוררות של בני האדם למטה (בית מועד' דרוש ארבעים לנחמה דף קפג ע"א ד"ה ועל ירושלים העתידה להבנות), כיוון שירושלים של מטה היתה מכוונת כנגד בית המקדש של מעלה. ומחמת השפע אז ירושלים של מטה היתה 'כלילת יופי' בחכמה. וזה הטעם ששלמה המלך סיפר בפתיחת ספר קהלת על כך שהוא היה מְלֶךְ בירושלים שנאמר "דְּבָרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בְּיָרוּשָׁלַם" (קהלת א, א) ללמד שמצד המקום הוא השיג את חכמתו. ולכן גם נזכר במגילת אסתר על מרדכי היהודי שהוא הוגלה מהעיר ירושלים שנאמר "אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבְּרָיָה וַיְשָׂמוּ מִרְדֵּכָי בֶּן יֶאֱזָרָה בֶּן שִׁמְעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: אֲשֶׁר הִקְלָה מִיְרוּשָׁלַם" (מגילת אסתר ב, ה-ו) ללמד בזה שמרדכי היהודי היה גדול בחכמה, ובשל כך הוא גם ישב שם בין הסנהדרין ואף ידע שבעים לשון (יאשכול הכופר' על מגילת אסתר למחבר 'יצרור המור' דף לח ד"ה ונוכל להתיר הספקות).

ונמצא כי יש למעלה 'משכן' ו'מקדש' המכוונים כנגד המשכן והמקדש שבארץ (יהאלישך הקדוש' פרשת תרומה כה ח-ט). ומקדש ה' העליון נמצא במקום רוחני שהוא למעלה מהמשכן העליון (וילקוט דוד' פרשת תצוה ד"ה 'קשה איך' בשם 'האלישך הקדוש') ברקיע הרביעי הנקרא זבול (ראה גמ' חגיגה דף יב ע"ב) (ירזיאל המלאך' דף

כע"ב טור א, ש"ל"ה הקדושי שער האותיות אות ק ד"ה הנה האדם התחתון). ובזמן שבית המקדש היה בנוי בארץ אז גם בית המקדש של מעלה פעל ושם מיכאל הכהן הגדול הקריב 'קרבנות אש' (ראה גמי מנחות דף קי ע"א בשם רב גידל). אך מאז שבית המקדש למטה נחרב וישראל גלו, אז גם בית המקדש למעלה כביכול נחרב והמשכן הוא זה שמשמש מאותו הזמן למעלה, ושם מלאך מטטרו"ן משמש ככהן גדול ומקריב את נפשות הצדיקים בכל הדורות במקום 'קרבנות אש' (אלשיך הקדושי פרשת תרומה כה ח-ט, 'זרע ברך' לר' ברכיה ברך חלק ב' פרשת תרומה ד"ה ויש לדקדק) שהם בסוד 'וְאֲשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְתִפְלֹתֶיךָ מִהָרָה בְּאֶהְבָּה תִּקְבַּל בְּרָצוֹן' (מתוך תפילת שמונה עשרה) (יודך חכמה' למהר"ל פ"חובביצ"ר דף קה ע"ב טור א אות ב ד"ה ובהיות הדבר). וכך על אף שהמשכן הגשמי למטה נגזו וגם המקדש למטה נחרב, הרי שהמשך קיומו של המשכן למעלה מחזיק את העולם שלא יהיה מתמוטט והולך (יעיני העדה' לר' אליהו הכהן מחבר ספר 'שבת מוסר' פרשת ויקהל ד"ה עמודי די' בלישנא).

בית המקדש השלישי עתיד לרדת משמים ואז השכינה תחזור ותשכון בו

כבר בימי קדם ידעו שמקום זה שבירושלים מכוון כנגד בית המקדש של מעלה וששם שכנינו של הקב"ה (הרמב"ן בראשית יד, יח ועיי"ש עוד בה). ונבוכדנצר הרשע רצה להחריב את בית המקדש של מטה ואחר כך להחריב גם את מקום מעונו של ה' שכנגדו למעלה, כפי שאמרו רבותינו עליו "אמר אותו רשע, בתחילה אחריב דירה של מטה ואחר כך אחריב דירה של מעלה" (גמי סנהדרין דף צד ע"ב ורש"י שם) אך לא היה בכוחו להזיק מאומה לבית המקדש של מעלה כי אין לו חלק ושורש בעולמות העליונים ולא היה יכול לנגוע שם כלל. ומכל מקום דוד המלך רצה שייחשב לו לעוון כאילו הוא באמת הזיק לבית המקדש של מעלה והמחשבה הרעה שלו תחשב כמעשה. וזה מה שביקש דוד "וְיָדַע כְּמִבְיֵא לְמַעְלָה בְּסֻפָּה עַץ קִרְדָּמוֹת" (תהלים עד, ה) (ראה גמי סנהדרין דף צו ע"ב) כלומר שייחשב לנבוכדנצר כאילו אותו העץ שבעזרתו שבר את בית המקדש של מטה – פגע גם בבית המקדש של מעלה (נפש החיים' לר' חיים מוולאוויץ שער א פרק ד ד"ה ובאמת כי האיש).

למעשה נבוכדנצר הרשע לא היה יכול לגעת גם בבית המקדש שלמטה משום ששלמה המלך בנה אותו עם כוונות ומחשבות כנגד בית המקדש העליון, וכבר התבשר אחרי תפילתו לה' כי לא ישלטו שונאים במעשה ידיו (מאמר חיקור דין' להרמ"ע מפאנו חלק א פרק כו). לכן כאשר באו הבבלים לשרוף את בית המקדש הוא גבה ועלה למעלה, וכפי שרמזו שלמה המלך בתפילתו "וְהִבַּיְתָה הַזֶּה וְהָיָה עֲלֵינוּ" (מלכים א' ט, ח) (מגלה עמוקות - רב אופנים' אופן פז, 'מאמר חיקור דין' להרמ"ע מפאנו חלק א פרק כו) והוא עלה והתחבר יחדיו עם בית המקדש של מעלה שנאמר "וְרוּשְׁלָם הַבְּנוּיָה פְעִיר שְׁחָבְרָה לָהּ יַחְדָּו" (תהלים קכב, א) (לב אריה' פרשת ויחי אות טו ד"ה ולפי זה נראה). כך שלמעשה בית המקדש כולו נגזו ומעולם לא שלטה בו ידם של אומות העולם (מגלה עמוקות' פרשת דברים ד"ה איתא בכנפי יונה, 'מאמר חיקור דין' להרמ"ע מפאנו חלק א פרק כו). והיה זה בדומה למה שלקחו משמים את המפתחות של בית המקדש הראשון בעת שנכנסו הכובשים לירושלים (ראה גמי תענית דף כט ע"א) (מאמר חיקור דין' חלק א פרק כו). ואחרי שגלתה השכינה עם חורבן הבית, היא נשבעה שלא תיכנס שוב במקדש של מעלה עד שתיכנס קודם לכן במקדש של מטה (ראה גמי תענית דף ה ע"א בשם ר' יוחנן) (יעיני העדה' פרשת בשלח דף ק ע"ב ד"ה עד יתכן לפרש).

אבני הקודש של בית המקדש הסתלקו בנס להתנוסס אל מקום שלא שולטת בו יד אדם (ראש דוד' להחיד"א פרשת ואתחנן דף קמ ע"ב טור א ד"ה יוכה ראיתי למהר"ע מפאנו) ועל מנת להשיב את עיניהם של אותם הרשעים שבאו להחריב, הביאו מלאכים עפר ואבנים וסיד ממקום אחר ובנו מבנה שהיה מעין בית המקדש, ואותו שרפו והחריבו השונאים (מגלה עמוקות - רב אופנים' אופן פז, 'מדבר קדמות' להחיד"א אות מ סעיף ג, 'ראש דוד' להחיד"א פרשת ואתחנן דף קמ ע"ב טור א ד"ה 'יקרוב לזה' בשם ר' בצלאל הדרשן). לכן ה' מנע ממשו רבינו לבוא לארץ ישראל ולבנות את בית המקדש, כי אם היה בונה אותו אז לרוב גדולתו וצדקותו לא היה רשות לגעת בבית המקדש כלל וגם לא להחליפו למראית עין, ואז לחילופין ישראל היו נאבדים (מגלה עמוקות - רב אופנים' סוף אופן פז). וכל יסודות המקדש כולם נגזו ולא אבדה אפילו אבן אחת. ועתיד ה' להחזיר אותם למקומם ואז יראו שלא שלטו בהם שאר האומות ושכל אבני הבניין עומדות בקיומן שנאמר "קול צפנדך נשאו קול יחדו ירגנו כי עין פֶּעִין וְרֵאָו בְּשֵׁב ה' צִוּוּ" (שעיה נב, ח) (זוהר פרשת פקודי דף רמ ע"ב ד"ה תא חזי וד"ה וכד יחדר וד"ה וכדי כי עין בעין) (להרחבה לגבי בית המקדש השני שכן נחרב ראה מאמרנו לפרשת מטות מסעי - ימי בין המצרים').

אם ישראל היו זוכים אז כבר לאחר שיצאו ממצרים היה הקב"ה מוריד להם את בית המקדש מוכן משמים, אך דבר זה נדחה בעוונות לסוף הימים לעת הגאולה האחרונה (זוהר פרשת פנחס דף רכא ע"א ד"ה דאפילו קרתא וד"ה בית ראשון וד"ה והכי הוא), שאז יוריד ה' את בית המקדש השלישי (זוהר פרשת פנחס דף רכא ע"א וד"ה בית ראשון, 'יסוד לברכה' מעין א' נהר יז) שיהיה כלול משני בתי המקדש הראשונים (זוהר פרשת פנחס דף רכא ע"א ד"ה בית ראשון) במעלה שלו, ואף יותר מהם (אגרא דפקא' למחבר בני יששכר אות סבב) שנאמר "גְדוֹל יְהִי כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה אֲחֵרוֹן מִן הָרֵאשׁוֹן" (חגי ג, ט) (ארץ החיים' על התהלים לר' אברהם חיים הכהן מזמור יא, א בשם הזוהר). והוא יהיה מעשי ידיו של הקב"ה שנאמר "כִּי בָנָה ה' צִוּוּ" (תהלים קב, יז) (ארץ החיים' על התהלים מזמור קב, יז) וכן "בֹּנֵה יְרוּשָׁלַם ה' " (תהלים קמו, ב) (זוהר פרשת פנחס דף רכא ע"א ד"ה ולזמנא דאתי). לכן יש נוהגים להגיד בסוף תפילת העמידה 'יהי רצון' בנוסח הזה "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּבַנֶּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ" (הוא נוסח הספרדים) (קשר גדול' להחיד"א סימן ז אות כא, 'נצוצי אורות' להחיד"א על זוהר פרשת פנחס דף רכא ע"א אות א). וכיון שהוא יהיה בניינו של ה' ולא של בשר ודם, ממילא גם לא ייחרב יותר (זוהר פרשת פנחס דף רכא ע"א ד"ה ולזמנא דאתי).

לעתיד לבוא המקדש של מטה יהיה כמו המקדש של מעלה (עפ"י רש"י תהלים קכב, א) אחד מכוון כנגד השני ואף מחוברים זה בזה שנאמר "וְרוּשְׁלָם הַבְּנוּיָה פְעִיר שְׁחָבְרָה לָהּ יַחְדָּו" (תהלים קכב, א) (לב אריה' פרשת ויחי אות טו ד"ה ולפי זה נראה). והשכינה תשוב ותיכנס בבית המקדש של מטה ובה ימלך ה' לעולם ועד, וכנגדה יכנס ה' שוב גם בבית המקדש של מעלה (ראה גמי תענית דף ה ע"א) (יעיני העדה' פרשת בשלח דף ק ע"ב ד"ה עוד יתכן לפרש) ועל אז נאמר "וְיִגְדַל ה' מֵעַל לְגִבּוֹל יִשְׂרָאֵל" (מלאכי א, ה) (יתורת חכס' על התורה לר' חיים הכהן מנחם מרסל' פרשת תולדות דף ס ע"ב) לפי ש"יִגְבּוֹל יִשְׂרָאֵל" הכוונה לבית מקדש של מעלה המכוון כנגד בית מקדש של מטה (וגבול בנימין' לר' בנימין הכהן פרשת תולדות חלק א דרוש ח ד"ה הנה כי כן יבורך גבר). ואז הקדושה וההשפעה תרד בהתמדה אל המקדש למטה (בית מועד' דרוש ארבעים לנחמה דף קפג ע"א ד"ה ועל ירושלים העתידה להבנות). וכמו שבית המקדש למעלה עשוי מ'אש' רוחנית, כך כנגדו גם בית המקדש של מטה עתיד להיבנות באש (ברכת שמואל' פרשת ויצא דף ק ע"א טור א ד"ה אמנם באופן אחר) כי תהיה 'חומת אש' סביבו (ארץ החיים' על התהלים מזמור קב, יז) וקיומו יהיה לעולמים (עפ"י מראות יחזקאל' למחבר הי"ב איש ח"י סימן פ"ח מ"ה והנה אמרו) במהרה בימינו, אמן.

<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>עמרים בן אסתר</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>עליזה בת יפה</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>אליהו בן גופר</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>עליון נשמת:</p> <p>אליהו בן גופר</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>עליון נשמת:</p> <p>ששון בן חנה זייל</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>עליון נשמת:</p> <p>אליהו בן גיטל זייל</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>עליון נשמת:</p> <p>ציונה שושנה בת חנה</p> <p>במנו' ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>עליון נשמת:</p> <p>רומי בת טלית ה'י</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>רחל בת גרשון ושרה</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>דוד בן ישי</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>
<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>יהודית בת רודה וזיוטה</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>	<p>העלון עם קליטת נשמת</p> <p>המפת העלון השבע ליווג הנון בקרוב</p> <p>ת.ג.צ.ג.ה.</p>

לפניכם תרומות עבור החדו"ס: 052-7675933 alon.torat.haim@gmail.com